

SITUAȚIA TERITORIILOR PONTO-DANUBIENE ÎNȚRE 1418 ȘI MIJLOCUL SECOLULUI AL XV-LEA. O PROBLEMĂ CONTROVERSATĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

Vasile Mărculeț

În cadrul politicii externe a Țării Românești din a doua jumătate a secolului al XIV-lea și din primele două decenii ale secolului al XV-lea, o componentă esențială a reprezentat-o înaintarea spre răsărit în direcția Mării Negre. La capătul unui proces complex și contradictoriu, marcat de succese importante, dar și de etape de stagnare și de recul, Țara Românească devenea prin anii 1404-1406, odată cu includerea spațiului danubiano-pontic și a gurilor Dunării în hotarele sale, stat pontic. Aceste realități aveau să se modifice radical de la începutul deceniului 3 al secolului al XV-lea în contextul presiunilor unui cadru internațional ostil statului muntean.

Teritoriile danubiano-pontice după 1418. Moartea lui Mircea cel Bătrân (31 ianuarie 1418) pune la capăt celei mai importante etape din cadrul politicii pontice a Țării Românești. Fără să fi fost abandonată de succesorii săi, politica pontică a Țării Românești înregistrează un recul semnificativ în prima jumătate a secolului al XV-lea, rezultat direct atât al decăderii puterii statului, măcinat de instabilitatea politică internă, cât și al puternicei ofensive turcești în nord-estul Peninsulei Balcanice, încheiată cu instaurarea controlului Imperiului Otoman asupra teritoriilor dintre Dunăre și Marea Neagră. Când, cât și în ce context politico-militar s-a consumat pierderea teritoriilor danubiano-pontice de către Țara Românească constituie principalele aspecte ale demersului nostru asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează.

Situația teritoriilor danubiano-pontice la sfârșitul domniei lui Mircea rămâne una din problemele controversate ale acestei epoci. Controversa a fost determinată, în primul rând, de penuria de informații contemporane, pe de-o parte, și de faptul că cele tardive sunt contradictorii. Statutul teritoriilor dintre Dunăre și Marea Neagră, după moartea lui Mircea cel Bătrân, poate fi dedus, cu o relativă aproximație, din informațiile sumare sau indirecte transmise de o serie de cronicari otomane, bizantine sau apusene, precum și din formulele de conținut ale titlului domnesc.

În ceea ce privește sursele otomane, acestea sunt unanime în a susține că teritoriile danubiano-pontice au fost smulse Țării Românești de sultanul Mehmed I (1413-1421). Asupra momentului în care s-a consumat acest fapt, autorii otomani ai cronicilor amintite nu s-au pus însă de acord. Unii dintre ei îl fixează în anul 817 al Hegirei (23 martie 1414-12 martie 1415, alții în anul 819 al Hegirei (1 martie 1416-17 februarie 1417), iar alții în anul 823 al Hegirei (1420-1421).

Între cronicarii otomani, care datează campania lui Mehmed I împotriva lui Mircea cel Bătrân în anul 817 de la Hegira, îl reținem pe Şükrullah (secolul XV), care

relatează că sultanul „s-a îndreptat spre necredinciosul din Țara Românească, cel cu gânduri rele. În partea aceea se aflau trei cetăți care, din pricina ghiaurilor cei fără minte, fuseseră ruinate. El a făcut ca toate trei să înflorească. Una se numea Isaccea (Saskgi), a doua Ieni-Sale, iar a treia Giurgiu (Iörkövi). De acolo îndreptându-se asupra ungurului, a luat cetatea Severin”¹. Un alt cronicar, Orudj bin Adil (secolul XV), susține la rândul său că „sultanul Mehmed a venit până la Dunăre. Acolo s-a oprit și a construit cetatea Giurgiu (Ierkökü). Dând voie akîngiilor să facă o incursiune în Țara Românească, aceștia s-au întors cu pradă foarte bogată. Apoi s-au împăcat cu bey-ul Țării Românești care, supunându-se la haraci și-a trimis fiul la Poartă”². Așîk-paşa-zade relatează: sultanul „a pornit cu noroc spre vilayetul Țării Românești, ajungând până la malul Dunării. Apoi i-a trimis pe akîngii, iar el a stat și a construit cetatea Giurgiu (Ierkökü). Akîngiile s-au întors cu o pradă bogată. Bey-ul Țării Românești, la rândul său, a trimis haraciul cu un sol”³.

Pentru ocuparea Dobrogei de către turci în anul 819 de la Hegira se pronunță cronicarul Mehmed Neșri (secolele XV-XVI), care susține că oștile turcești, „mergând cu cinste și trecând Dunărea, s-au oprit la malul ei. Acolo au făcut cetatea Giurgiu (Ierkökü) și au reparat Isaccea (Sakgi) și Ieni Sale. Trimițându-i apoi pe akîngii, aceștia s-au repezit și au luat multă pradă. După aceea bey-ul Țării Românești, trimițând cu solul său haraciul, s-a supus”⁴.

O informație asemănătoare ne transmite și Johannes Leunclavius, inspirat după cronica lui Mehmed Neșri. Conform umanistului german, „*inde domo feliciter digressus, Danubium transmisit, et in eius fluminis ripa manens, arcem aedificauit, quae Gergugi dicitur, itemque sequentia loca, Sagzim, et Ieni-Sulen instaurauit, quo posteriore noua Sule significatur. Akenzilaris excurrendi potestatem fecit, qui maxima cum praeda reuersisunt. Princeps autem Valachiae (Transalpina heic intelligitur) per legatum Sultano Muhameti tributum suum misi*”⁵.

La rândul său, Idris Bitlisi (secolele XV-XVI) ne oferă aceeași informație, chiar dacă într-o formă mult mai succintă. „*Trecând peste fluviul Dunărea în Țara Românească, – consemnează el – la început a supus patru cetăți vestite, pe nume Isaccea și Ieni Sale și Norgiîn și Giurgiu, iar apoi, în vederea procurării de provizii foarte bune, ostașii gazii au pornit înăuntrul Țării Românești și au adus din împrejurimi, la tabăra islamică, nenumărate prăzi obișnuite*”⁶.

În sfârșit, Kodja Husein (secolele XVI-XVII) identifică două campanii otomane împotriva Țării Românești: una desfășurată în anul 819 al Hegirei, care l-a

¹ **Cronici turcești privind Țările Române**. Extrase, vol. I: **Sec. XV-mijlocul sec. XVII**, București, 1966, p. 32.

² **Ibidem**, p. 51.

³ **Ibidem**, p. 85.

⁴ **Ibidem**, p.116.

⁵ Johannes Leunclavius, **Historiae Musulmanae Turcorum, de Monumentis ipsorum exscriptae, libri XVIII**, Francofurti, 1591, col. 473.

⁶ **Cronici turcești**, I, p. 163-164.

vizat pe Mircea cel Bătrân; a doua în anul 823 de la Hegira (martie 1420-martie 1421), îndreptată împotriva lui Mihail I. Referindu-se la prima campanie, cronicarul turc înregistrează faptul că „în anul 819, trecând în partea Rumeliei, a onorat Adrianopolul. Apoi, au poposit pe țărmul Dunării. Din locul mai sus arătat, trimițându-se oaste înlăuntrul Țării Românești, el însuși a construit cetatea Giurgiu (Ierköy) și a reparat cetățile numite Isaccea (Isacki) și Ieni Sale”⁷. În ceea ce privește a doua campanie, din anul 823 al Hegirei, cronicarul bizantin ne-o prezintă în termeni aproape identici cu prima. După înăbușirea revoltei lui Bedr-ed-Din, relatează cronicarul otoman, „sultanul Mehmed a mers împotriva Țării Românești și, deoarece domnul Țării Românești fugise la craiul unguresc, s-a îndreptat asupra ungurului [...]. Mai înainte de aceasta s-a vorbit de supunerea domnului Țării Românești. Marele sultan fiind ocupat un timp la Brusa [...] a ajuns la auzul sultanului că domnul Țării Românești s-a rătăcit din nou, devenind neascultător, și că a încheiat înțelegere cu craiul unguresc. Pentru că acel ghiaur foarte fățarnic a călcat tratatul și pactul, în anul de mai sus, și-a pus în gând să meargă asupra lui și să facă un mare război sfânt. Strângând oastea de Anatolia cu oștile principilor de Karaman și Kastamonu, și oastea de Rumelia, cu toții conducătorii și emirii lor și cu gaziii și akîngiii și cu toată oastea de pedestrași, au trecut fluviul Dunărea în partea Țării Românești. Și cucerind la început cetățile Isaccea (Sakgi) și Ieni Sale și Turgum și Giurgiu (Ierkökü), au trimis înlăuntrul Țării Românești o oaste numeroasă”⁸.

Pentru datarea campaniei otomane împotriva Țării Românești în anul 1420 se pronunță și o însemnarea grecească. Conform acestei surse, în iulie 1420 „au urmat căderea Vlahiei Mari sub turci și uciderea copiilor lui Mircea voievod, a lui Mihail care trăia ca un destrăbălat, și a altor copii ai săi”⁹.

În opoziție cu aceste surse, avem titlurile domnești ale lui Mihail I – 10 iulie 1418 și 18 martie 1419, respectiv al lui Radu II Praznaglava din 1 iunie 1421, care infirmă instituirea unei stăpâniri turcești asupra teritoriilor ponto-dunărene între 1418 și vara anului 1421. Primul se intitulează „domnul Țării Românești și munților și către Țara Tătărească și amândouă părțile de dincoace și peste Dunăre și până la Poarta de Hier și până la Marea Neagră”, respectiv stăpânind și domnind „încă și spre Părțile Tătărești [...] și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă și până la Marea cea Mare și stăpânitor al cetății Dârstorului”¹⁰, iar cel de-al doilea „stăpânind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei [...], încă și de către Părțile Tătărești [...] și domn al Banatului Severinului și al Podunaviei, până la Marea cea Mare”¹¹.

Controversatele informații transmise de sursele prezentate au generat opinii

⁷ **Ibidem**, p. 445.

⁸ **Ibidem**, p. 446-447.

⁹ **Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)**, vol. IV, București, 1982, p. 340-341 / Acte minore.

¹⁰ **DIR**, B, p. 71-72, doc. 57, 59.

¹¹ **Ibidem**, p. 75, doc. 62.

diferite din partea istoricilor cu privire la pierderea teritoriilor danubiano-pontice de către Țara Românească. În funcție de acceptarea uneia sau a alteia dintre datările propuse de diferiții cronicari, majoritatea dintre aceștia se pronunță pentru datarea pierderii stăpânirilor sale transdunărene de către statul muntean, fie în 1417, fie în 1420. Există însă și unii istorici care datează evenimentul după 1420.

Conform concluziilor lui Dimitre Onciul, după moartea lui Mircea cel Bătrân, pentru ultima dată Dobrogea s-ar fi aflat încă în titlul fiului său Mihail I, urmaș la domnie, „*sub care a fost pierdută în război cu turcii*”, sau că sub Mihail „*posesiunea transdunăreană fu pierdută către turci*”¹². În concluzie, continuă același istoric, „*ocuparea ei definitivă, cronicile turcești o pun în timpul expedițiilor lui Mohammed I contra Țării Românești (ultima în a. 1419) când, după mărturia lor, au fost ocupate cetățile Isaccea și Enisala (în Dobrogea)*”¹³.

Nicolae Iorga datează pierderea Dobrogei de către Țara Românească la sfârșitul domniei lui Mircea cel Bătrân. Referindu-se la acest eveniment, el conchide că „*se trimet peste Dunăre achingii prădalnici, care pustiiră partea de jos a țării. Apoi se întreprinse metodic, fără să se fi dat o mare luptă în câmp deschis, luarea în stăpânire a malului stâng, asediind astfel în chip permanent pe Mircea în moștenirea lui. Pe când Dobrogea era întărită prin ridicarea cetăților de la Isaccea («Sagzim») și de la Ieni Sale, vechile «Saline» italiene, de unde s-a făcut Sulina, se luă Giurgiu*”¹⁴.

În ceea ce-l privește pe Constantin C. Giurescu, acesta consideră că „*imixtiunile repetate ale lui Mircea în treburile interne ale împărăției otomane provoacă reacția sultanului Mahomed. În 1417, acesta întreprinde o puternică expediție împotriva domnului muntean. Cetatea Giurgiu este asediată și cucerită; tot atunci se pare că a căzut și Turnu. Pe de altă parte, Dobrogea este ocupată în întregime, Isaccea și Enisala sunt întărite*”¹⁵.

Petre P. Panaitescu ne prezintă o opinie similară. „*Cronicile turcești – susține el – pun expediția sultanului împotriva Țării Românești în anul Hegirei 819, care corespunde cu perioada 1 martie 1416 până la 18 februarie 1417 [...]. Sultanul se îndreaptă întâi împotriva Dobrogei, stăpânirea sud-dunăreană a domnului Țării Românești. Două cetăți se împotriviră turcilor, cetăți clădite sau înnoite de Mircea: Ieni Sala, [...] pe dealul care străjuiește trecerea strâmță dintre lacurile Babadag și Razelm, apoi Isaccea pe Dunăre. Dar garnizoanele românești neajutate fură nimicite; Dobrogea întreagă cu Silistra căzu în mâinile turcilor în acel an 1417 și rămase în stăpânirea lor 450 de ani*”¹⁶.

Aurel Decei consideră că „*expediția sultanului Mehmed I a avut ca prim obiectiv*

¹² D. Onciul, **Scrieri istorice**, vol. II, București, 1968, p. 255-256, 293.

¹³ **Ibidem**, p. 293.

¹⁴ N. Iorga, **Istoria românilor**, vol. III: **Cătorii**, București, 1993, p. 293.

¹⁵ C.C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. I: **Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun**, București, 2007, p. 371.

¹⁶ P.P. Panaitescu, **Mircea cel Bătrân**, București, 2000, p. 400-401.

*ocuparea Dobrogei [...] până la gurile Dunării, restaurând cele două cetăți, de la Yeni Sale lângă Babadag și de la Isaccea, vechi și principal punct de trecere al Dunării înspre nord. Teritoriul acesta cuprins între Dunăre și mare va deveni parte integrantă a Imperiului Otoman, administrată ca oricare altă parte din Anatolia sau Rumelia*¹⁷.

Ștefan Ștefănescu conchide, la rândul său, că „în anul 1417 Mahomed a întreprins o nouă expediție în Țara Românească [...]. Dobrogea cu Silistra a fost smulsă Țării Românești și încorporată pentru mai bine de 450 de ani în Imperiul Otoman”¹⁸.

Viorica Pervian consideră că Țara Românească a pierdut stăpânirile sale danubiano-pontice în anul 1420. „Campania lui Mahomed I din anul 1420 a însemnat pentru Țara Românească pierderea Dobrogei și prejudicierea gravă a independenței țării”¹⁹, sau că „marea campanie a lui Mahomed I, din anul 1420 – în urma căreia a fost cucerită Dobrogea, transformată în provincie de margine a Imperiului Otoman”²⁰.

Nicolae Constantinescu ne oferă o altă teză, lăsând să se înțeleagă că teritoriile danubiano-pontice au fost pierdute în integralitatea lor cândva după vara anului 1421. Conform părerii sale, „expediția lui Mehmed I a pornit așadar cel mai devreme în anul 1418 (mai probabil în anul 1419), când este prins șeicul Bedr-ed-Din: simultan, expediția sultanului a fost îndreptată împotriva Țării Românești, respectiv a voievodului Mihail I. Drept urmare, turcii reușesc să ocupe cetățile Giurgiu și Turnu de pe Dunăre (devenite mai târziu centre de raiale), voievodul Mihail fiind silit probabil la plata tributului – fără a pierde însă Dobrogea, cum s-a crezut multă vreme; într-adevăr, titlul voievodal (la 18 martie 1419, de pildă) se referă în chip limpede la stăpânirea peste «toată Podunavia, încă și până la Marea cea Mare și stăpânitor al cetății Dârstorului», tot astfel, exceptându-se mențiunea despre stăpânirea Silistrei, sunând și titlul lui Radu II Prasnaglava (1 iunie 1421)”²¹.

Alți specialiști ne oferă o evoluție mai complexă a evenimentelor de la Dunărea de Jos, încheiate cu pierderea Dobrogei de către Țara Românească. Aceștia identifică o campanie otomană în 1419, urmată de o recucerire munteană și de o revenire otomană în vara anului 1420.

Pentru o asemenea derulare a evenimentelor se pronunță Anca Ghiață, într-un extins studiu consacrat instaurării stăpânirii otomane în Dobrogea, în care susține că „sultanul Mehmed pornește spre Dunăre în toamna anului 1419. Ajuns cu oastea pe malul fluviului [...], sultanul a împărțit apoi armata în două: o parte din trupele auxiliare formate din acingii și azapi au fost îndreptate spre Dobrogea [...]. Trupele de acingii și azapi pornite spre Dobrogea au cucerit ținutul până la cele două cetăți,

¹⁷ A. Decei, **Istoria Imperiului Otoman pînă la 1656**, București, 1978, p. 80-81.

¹⁸ Șt. Ștefănescu, **Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul” până la Mihai Viteazul**, București, 1970, p. 59.

¹⁹ V. Pervain, **Lupta antiotomană a Țărilor Române în anii 1419-1420**, în *AIIAC*, XIX, 1976, p. 73.

²⁰ Idem, **Lupta antiotomană la Dunărea de Jos în anii 1422-1427**, în *AIIAC*, XXVI, 1983-1984, p. 86.

²¹ N. Constantinescu, **Mircea cel Bătrîn**, București, 1981, p. 164.

*Isaccea (Sakci, Isakci, Ishaki) și Enisala (Yeni-Salâ, Yeni-Sale, Yeni-Salla, Sala)*²². Rămăs singur în fața agresiunii otomane, Mihail I a fost silit să solicite pacea care „era condiționată de însemnate pierderi teritoriale pentru Țara Românească. În afară de cucerirea Dobrogei, otomanii reiau Giurgiu și – după unele cronici – Turnu Măgurele (Norgün, Turgün)”²³. Menționarea stăpânirii teritoriilor transdanubiene de către titlul domnesc al lui Mihail I în vara anului 1419 a determinat-o pe respectiva cercetătoare să susțină o recucerire realizată de domnul Țării Românești în 1419, urmată de o revenire otomană în primăvara anului 1420. „*Otomanii – conchide Anca Ghiață – revin în primăvara anului 1420 într-o altă campanie împotriva Țării Românești*” deoarece după plecarea forțelor lor de la Dunăre, „*Mihail s-a grăbit să alunge garnizoanele din cetățile cucerite de otomani și să restabilească stăpânirea românească în Dobrogea*”, acțiune ce a determinat „*revenirea otomanilor în campania din primăvara anului 1420*” prin care „*au reușit să restabilească ordinea în ținutul dobrogean cucerit în 1419, readucând garnizoanele lor în cetățile de margine Isaccea și Enisala*”²⁴. Referindu-se la statutul politico-juridic al teritoriilor danubiano-pontice în urma confruntărilor militare dintre Mihail I și turci, Anca Ghiață consideră că în urma campaniilor militare îndreptate împotriva Țării Românești din anii 1419 și 1420, „*otomanii au integrat în hotarele statului lor teritoriul Dobrogei până la cetățile Isaccea și Enisala*”, acestea devenind „*cetăți de margine (serhat) la frontiera cea mai nordică a statului otoman*”²⁵. Consecventă opiniilor exprimate, într-un studiu ulterior, care sintetizează concluziile sale, autoarea reia tezele anterioare conchizând că „*în campaniile din 1419-1420, otomanii au atacat o serie de cetăți ale Țării Românești (Isaccea, Enisala, Giurgiu, Turnu Măgurele, Turnu Severin), ce făceau parte din sistemul de apărare al țării. Ca urmare a acestor campanii o parte din Dobrogea intră sub controlul ugi-beilor*”²⁶. În temeiul acelorși raționamente, Anca Ghiață respinge orice stăpânire munteană asupra teritoriilor ponto-dunărene după 1420. Bazată pe concluziile proprii formulate, ea conchidea categoric că „*din 1420, în ținutul dobrogean integrat hotarelor și administrației statului otoman nu mai poate fi vorba de un control al domnilor Țării Românești, nici în vremea lui Radu Prasnaglava, nici a domnilor care i-au succedat la tronul muntean. Ca atare, conținutul formulei din titlul lui Radu Prasnaglava nu mai reproducea vechea titulatură a înaintașilor săi, Mircea și Mihail*”²⁷. Ca urmare, susține respectiva cercetătoare, „*titlul purtat de domnul Radu, deși asemănător cu al predecesorilor, nu mai avea o acoperire reală istorico-teritorială*”²⁸.

O opinie apropiată emit și istoricii Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu, care pun intervenția otomană împotriva Țării Românești pe seama politicii antiotomane promovate de Mihail I, în continuarea celei a lui Mircea cel Bătrân. În opinia lor, „*pentru că a refuzat plata haraciului, turcii nu vor întârzia să-l atace; astfel, în 1419*

²² Anca Ghiață, *Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea*, în *Studii istorice sud-est europene*, vol. I, București, 1974, p. 90.

²³ *Ibidem*, p. 90.

²⁴ *Ibidem*, p. 91.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Idem, *Mircea cel Mare – apărător al integrității teritoriale românești și al independenței statale*, în vol. *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, p. 245.

²⁷ Idem, *Condițiile*, p. 91.

²⁸ *Ibidem*, p. 92.

*Dobrogea și Severinul sunt țintele campaniilor otomane. O altă campanie, din 1420, venea să restabilească puterea musulmană în orașele recucerite între timp de Mihail: Isaccea, Enisala și cele din Deltă. [...] Se pare că în toiul acestor evenimente, Dobrogea a fost cucerită de turci până la linia Isaccea-Enisala*²⁹.

În ceea ce ne privește, considerăm că opiniile specialiștilor care susțin o cucerire integrală a spațiului danubiano-pontic până la limita gurilor Dunării în anul 1417 este lipsită de orice temei. Titlul lui Mihail I din 10 iulie 1418 și 18 martie 1419 infirmă categoric această teză. Spre aceeași concluzie conduc și informațiile cronicarilor bizantini cu privire la acțiunea lui Bedr-ed-Din, datată în 1419-1420. De altfel, în opinia noastră, o campanie de mari proporții întreprinsă de Mehmed I împotriva Țării Românești în 1419-1420 este puțin probabilă în condițiile în care sultanul se confrunta concomitent cu puternicele revolte ale lui Börklüce Mustafa în Anatolia și Bedr-ed-Din în Rumelia³⁰.

La fel de neverosimilă este, din punctul nostru de vedere, și teoria privind o cucerire integrală a teritoriilor danubiano-pontice de către turci în 1420. Contrar opiniilor exprimate de diverși specialiști, titlul lui Radu II Praznaglava, din 1 iunie 1421, care afirmă o stăpânire munteană până la mare, are o susținere reală. El relevă clar faptul că după luptele cu turcii din 1420, Țara Românească și-a conservat stăpânirea asupra celei mai mari părți a teritoriilor transdunărene.

Coroborarea informațiilor cuprinse în titlurile domnești ale lui Mihail I și Radu II cu cele din sursele otomane menționate ne permit concluzia că, în urma luptelor munteano-otomane din primăvara-vara anului 1420, Țara Românească a pierdut partea meridională a stăpânirilor sale ponto-dunărene până pe un aliniament situat undeva în proximitatea nordică a Silistrei. Au fost ocupate de asemenea cetățile de la gurile Dunării, Isaccea și Enisala. Menționarea exclusiv a acestor două cetăți, alături de Giurgiu, și uneori de Turnu, de către sursele otomane, ne determină să credem că ele au fost singurele puncte ocupate de turci în regiunile nordice ale Dobrogei, având în această epocă același statut cu Giurgiu și Turnu, cucerite pe malul stâng. În ceea ce privește restul posesiunilor transdunărene ale statului muntean, considerăm că acesta a rămas intact. Titlul domnesc al lui Radu II reprezintă confirmarea categorică a acestei realități.

Spre această concluzie conduc și unele informații provenite din alte surse. Spre exemplu, cronicarul bizantin Doukas susține că în schimbul sprijinului acordat de bizantini împotriva sultanului Murâd II, pretendentul Mustafa se angaja printr-un tratat încheiat cu basileul Manuel II Paleologos, prin 1421 sau 1422, să cedeze Imperiului Bizantin „*părțile dinspre Marea Neagră până la hotarele Țării Românești*”³¹. În opinia noastră, teritoriile „*dinspre Marea Neagră până la hotarele Țării Românești*”, la care face referire cronicarul bizantin, nu pot fi altele decât cele de

²⁹ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, **Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea**, București, 1979, p. 183.

³⁰ A. Decei, **op.cit.**, p. 82.

³¹ Ducas, **Istoria turco-bizantină. 1341-1462**, ediție de V. Grecu, București, 1958, XXIV, 1.

pe litoralul vest-pontic, inclusiv cele din sudul spațiului dunăreano-pontic smulse Țării Românești în 1420.

Aducem în sprijinul acestei teze o relatare venețiană din 8 februarie 1423 care ne informează că în toamna anului 1422, după instalarea lui Dan II, turcii au întreprins o mare expediție împotriva Țării Românești, anihilată de forțele domnului muntean în colaborare cu cele ale banului Filippo Scolari (Pippo Spano). Conform relatării, pentru zdrobirea forțelor otomane, care au pierdut peste 20.000 de oameni, aliații au ocupat „*multe fortărețe și au cucerit mult teren*” luptând zi de zi împotriva turcilor³².

Faptul că acțiunea lui Dan II a vizat Dobrogea este confirmat de câteva cronici otomane din secolele XV-XVI. Spre exemplu, Așîk-pașa-zade relatează în cronica sa că în perioada în care sultanul Murâd II era la Iznik (Niceea), pentru a anihila tentativa de uzurpare a fratelui său Mustafa, respectiv la sfârșitul anului 1422 și la începutul anului 1423, „*Dracula (corect Dan II, n.n.) a trecut pe la Silistra, unde a făcut multe blestemății*”³³.

Informația se regăsește, cu un conținut aproape identic, și în lucrarea lui Mehmed Neșri. Acesta consemnează că atunci „*când hanul Murâd a venit la Iznik ca să se ciocnească cu fratele său cel mic Mustafa, atunci Eflak-oglu Dracula, trecând la Silistra, a adus multe nenorociri*”³⁴.

La rândul său Idris Bitlisi înregistrează și el acțiunea lui Dan II în zona Silistrei. Conform relatării cronicarului otoman, în timp ce se afla la Iznik pentru a anihila tentativa de uzurpare a fratelui său Mustafa, „*au ajuns la urechile sultanului vești despre aceea că și în partea Rumeliei, domnul Țării Românești, care, fiind unul dintre ghiaurii răufăcători, era din vechime tributarul dinastiei otomane, călcându-și legământul, a devastat și a prădat Silistra, situată în fața Țării Românești*”³⁵.

Informația prezentată se regăsește și la alți cronicari otomani din secolele XVI-XVII. Astfel, în același sens se pronunță în lucrările lor Lufti-pașa, Mehmed-pașa Küciük Nişandjî, Sa'adeddin Mehmed sau Kodja Husein³⁶.

Conținutul informațiilor transmise de sursele venețiene și cronicile otomane nu confirmă nicio pierdere teritorială suferită de Țara Românească. Dimpotrivă, ele ne permit constatarea că între toamna anului 1422 și februarie 1423 statul muntean a recuperat chiar regiunile sud-vestice ale spațiului ponto-danubian, din zona Silistrei, pierdute în 1420. Cu titlu de ipoteză, considerăm că nu este exclus nici faptul ca cetățile stăpânite de turci, recuperate de Dan II, conform raportului venețian din 8 februarie 1423, să fie cele din zona gurilor Dunării, pierdute cu același prilej, respectiv Isaccea și Enisala.

³² **Documente privitoare la istoria românilor** culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. VIII: **1376-1650**, București, 1894, p. 3, doc. VII.

³³ **Cronici turcești**, I, p. 85.

³⁴ **Ibidem**, p. 118.

³⁵ **Ibidem**, p. 165.

³⁶ **Ibidem**, p. 239, 292, 309, 448.

Pe baza celor constatate, suntem în măsură să conchidem că o cucerire a spațiului danubiano-pontic de către turci până la limita gurilor Dunării este exclusă în intervalul 1417-1421. Acum au fost ocupate doar regiunile meridionale ale acestora cu cetatea Silistra, precum și cetățile de la gurile Dunării, Isaccea și Enisala, recuperate, foarte probabil, de Dan II în toamna anului 1422-iarna anului 1423. Fără îndoială, pierderea certă a teritoriilor danubian-pontice, până la limita gurilor Dunării, de către Țara Românească în favoarea Imperiului Otoman trebuie datată după încheierea acestei domnii a lui Dan II.

Teritoriile de la gurile Dunării între 1418 și mijlocul secolului al XV-lea. O situație și un statut politico-juridic la fel de controversate au fost cele ale teritoriilor de la gurile Dunării, îndeosebi a cetăților Chilia și Lykostomo. Informațiile laconice și confuze cu privire la situația acestor regiuni au condus la formularea unor opinii diferite cu privire la statutul lor până la mijlocul secolului al XV-lea. Spre exemplu, Nicolae Iorga susține că aceste teritorii au fost cucerite de turci în 1417 și că prezența otomană era consolidată prin construirea cetății „*de la Ieni Sale, vechile «Saline» italiene, de unde s-a făcut Sulina*”³⁷.

Petre P. Panaitescu formulează o altă opinie. Conform tezei sale, „*cetatea Chilie la nordul Dunării rămase însă muntenilor, căci turcii nu trecură fluviul pe acolo și rămânea legătura cu corăbiile pe apă*”³⁸.

Alte opinii susțin o stăpânire moldovenească la gurile Dunării. Spre exemplu, Anca Ghiță afirmă că „*teritoriul dobrogean de nord-est – ținutul gurilor Dunării – nu a intrat sub stăpânire otomană cu prilejul celor două campanii amintite, ci a trecut în stăpânirea Moldovei, care a reușit să-l apere în 1420 de cucerirea otomană*”³⁹. Într-un studiu ulterior, aceeași autoare susține că în urma campaniilor otomane împotriva Țării Românești din 1419-1420, soldate cu cucerirea Dobrogei, „*ținutul gurilor Dunării, pendinte administrativ de Chilia, continuă să rămână în hotarele statelor românești neîntrerupt din vremea lui Mircea cel Mare până în cea a lui Ștefan cel Mare*”⁴⁰.

O opinie asemănătoare exprimă A. Rădulescu și I. Bitoleanu. Aceștia susțin că „*teritoriul de nord-est al Dobrogei a rămas sub sceptrul lui Alexandru cel Bun*”⁴¹.

În ceea ce ne privește, considerăm ca fiind doar parțial valabilă concluzia istoricilor menționați. Dacă stăpânirea Moldovei asupra Chilie este una incontestabilă, nu aceeași a fost situația castelului Likostomo. Asupra statutului acestuia ne vom opri în continuarea demersului nostru.

Nu insistăm asupra statutului Chilie. Stăpânirea Moldovei asupra sa, instaurată la o dată cuprinsă între 1408 și 1411, este în afara oricărei discuții, astfel că reluarea

³⁷ N. Iorga, **op.cit.**, p. 278.

³⁸ P.P. Panaitescu, **op.cit.**, p. 401.

³⁹ A. Ghiță, **Condițiile**, p. 91.

⁴⁰ Idem, **Mircea cel Mare**, p. 245.

⁴¹ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, **op.cit.**, p. 183.

discuției asupra acestui subiect ar fi lipsit de sens⁴².

În ceea ce privește situația castelului Lykostomo, o serie de surse contemporane confirmă direct sau indirect stăpânirea lui de către Țara Românească până spre mijlocul secolului al XV-lea. O primă confirmare ne este oferită de titlul domnesc al lui Vlad Dracul, din 15 septembrie 1440, în care domnul muntean se intitulează „*stăpânitor și până la Marea cea Mare*”⁴³. Absența din titlul domnesc a oricăror referiri la stăpânirea Podunaviei sau a Silistrei este dovada certă că, la data emiterii documentului, Dobrogea fusese în întregime cucerită de turci. Întrucât Chilia se afla sub stăpânirea Moldovei, este clar că singura stăpânire munteană de la gurile Dunării la care face referire titlul domnului muntean nu putea fi decât castelul Lykostomo și hinterlandul său.

Stăpânirea Țării Românești asupra castelului Lykostomo, numit de el „*Licocosme*”, în timpul lui Vlad Dracul, este confirmată și de amiralul burgund Walerand de Wavrin, participant la campania antiotomană de pe Dunăre din august-octombrie 1445, întreprinsă în colaborare cu forțele domnului muntean și ale lui Ioan de Hunedoara. În relatarea evenimentelor din timpul campaniei din 1445, amiralul burgund relatează în trei rânduri că galerele sale au ajuns „*au chastele de Licocosme, qui appartenoit au seigneur de la Vallachie*”, respectiv „*au chastele de Licocosme, qui siet eu la Vallachie*” sau „*au chastele de Lycocosme, où ilz trouverent les Vallagues*”⁴⁴.

Alte informații indirecte permit formularea cam a aceleiași concluzii. Spre exemplu, cronicarul bizantin Doukas relatează, foarte confuz de altfel, că una din înscăunările lui Dan II (1421-1431, cu întreruperi) s-a realizat și cu concursul Imperiului Bizantin. Conform consemnării cronicarului bizantin, „*împăratul (Manuel II, n.n.) dându-i toată cinstea, l-a urcat în una din cele mai mari corăbii și l-a trimis pe Marea Neagră la Cetatea Albă. Acolo boierii Țării Românești ce se aflau l-au proclamat domn și l-au pus în domnia bunicului său omorându-l pe feciorul din flori al lui Mircea*”⁴⁵.

Datarea acțiunii este una destul de greu de realizat. Dacă identificarea „*feciorului din flori al lui Mircea*” cu Radu II Praznaglava este veridică, putem încerca să datăm acțiunea lui Dan II în intervalul octombrie 1422, sfârșitul primei domnii a lui Radu II în Țara Românească, și începutul anului 1427, sfârșitul ultimei domnii a acestuia.

Întrebarea pe care o ridică informațiile cronicarului bizantin este de ce pentru declanșarea acțiunii sale Dan II și susținătorii săi au ales Cetatea Albă și nu Chilia, care și ea aparținea domnului Moldovei? Fără îndoială, formularea unui răspuns

⁴² Pentru discuții asupra statutului Chilie, vezi recent: V. Mărculeț, **Zona gurilor Dunării – factor de tensiune în relațiile moldo-muntene în prima jumătate a secolului al XV-lea**, în vol. **Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european**, Constanța, 2008, p. 168-183.

⁴³ DRH, B, I, p. 157-158, doc. 91.

⁴⁴ Jehan de Wavrin, **Anchiennes croniques d'Engleterre**, annotés et publiés par M-lle L.M.E. Dupont, Paris, 1859, p. 89, 90, 94.

⁴⁵ Ducas, XXIX, 7.

categoric la această întrebare este dificil de formulat în absența unor informații suplimentare. Cu titlu de ipoteză, considerăm că opțiunea pentru Cetatea Albă în detrimentul Chilie, se va fi datorat tocmai existenței unei garnizoane muntene la Lykostomo, în proximitatea Chilie, fidele domnului în scaun, care, prin intervenția ei ar fi putut provoca eșecul acțiunii.

O altă știre din aceeași categorie se referă la debutul unei din cele două domnii ale lui Vlad Dracul. Conform relatării lui Doukas, „în zilele acelea s-a sculat un fecior dintre ai lui Mircea voievodul Țării Românești, [...]. Și s-a ridicat din Constantinopole, căci petrecea acolo, la palatul împăratului Ioan în ținută militară și stătea zi de zi la sfat cu alți oameni mai tineri și îndemânatici la lupte și rebeliuni. [...] Și ei l-au luat și au mers la o margine a Țării Românești și acolo adunându-se destui, se adunau zi de zi și s-au făcut o armată puternică”⁴⁶.

Ca și în cazul precedent, o problemă pe care o ridică aceste informații este aceea de datare. Un studiu recent, de a cărui demonstrație nu avem motive să ne îndoim, datează evenimentele prezentate de Doukas la începutul celei de-a doua domnii a lui Vlad Dracul, respectiv între „sfârșitul anului 1443 sau începutul celui următor, oricum ante 24 aprilie 1444”⁴⁷.

Informațiilor transmise de Doukas, și coroborarea lor cu cele furnizate de același cronicar referitoare la acțiunea lui Dan II din 1422-1427, cu cele din titlul domnesc al lui Vlad Dracul din 1440 și din relatarea lui Walerand de Wavrin din 1445, ne permit să apreciem că acea „margine a Țării Românești”, unde s-au concentrat adepții lui Vlad Dracul din 1443, este foarte probabil zona gurilor Dunării, mai exact teritoriile situate la răsărit de Chilia și până la vărsarea fluviului în Marea Neagră, cu centrul la Lykostomo.

În opinia noastră, cu titlu de ipoteză, considerăm că opțiunea lui Vlad Dracul pentru declanșarea acțiunii de recuperare a tronului din zona gurilor Dunării în 1443 ar putea fi determinată, atât de susținerea arătată de garnizoana de la Lykostomo, cât și de faptul că, la data respectivă, Chilia era stăpânită de domnul Moldovei, Ștefan II, cu care fostul domn muntean se înrudea prin soția sa. Acest lucru, chiar dacă nu-i aducea un sprijin direct, îi asigura totuși siguranța pregătirii acțiunii, cu concursul tacit al autorităților moldovene.

Pe baza informațiilor prezentate, suntem în măsură să conchidem că până în anul 1448, când Chilia a fost cedată de Petru III lui Ioan de Hunedoara, regiunile de la gurile Dunării au fost incluse în sistemul unui *condominium politico-teritorial munteano-moldovean*. În cadrul acestuia, Țara Românească își exercita stăpânirea asupra castelului Lykostomo și a teritoriilor din jurul său, până la vărsarea fluviului în mare, iar Moldova controla Chilia cu hinterlandul său. În consecință, titlul domnilor munteni din deceniile 3-5 ale secolului al XV-lea, care mai invocă încă o stăpânire a

⁴⁶ **Ibidem**, XXIX, 6.

⁴⁷ L. Cîmpeanu, **Cronicarul bizantin Mihail Ducas despre șederea lui Vlad Dracul la curtea împăratului Ioan VIII Paleologul**, în *Alt-Schaessburg*, 2, 2009, p. 52.

Țării Românești „până la Marea cea Mare”, are depline temeiuri în posesiunile statului muntean de la gurile Dunării.

Finalizarea prezentului demers ne permite, pe baza analizei surselor de care dispunem, formularea următoarelor **concluzii**:

1. O cucerire a spațiului danubiano-pontic de către turci până la limita gurilor Dunării este exclusă în intervalul 1417-1421. Acum au fost ocupate doar regiunile meridionale ale Dobrogei, cu cetatea Silistra, precum și cetățile de la gurile Dunării, Isaccea și Enisala, recuperate, foarte probabil, de Dan II în toamna anului 1422-iarna anului 1423. Fără îndoială, pierderea certă a teritoriilor danubian-pontice, până la limita gurilor Dunării, de către Țara Românească în favoarea Imperiului Otoman trebuie datată după încheierea acestei domnii a lui Dan II.

2. Până în anul 1448, când Chilia a fost cedată de Petru III lui Ioan de Hunedoara, regiunile de la gurile Dunării au fost incluse în sistemul unui *condominium politico-teritorial munteano-moldovean*. În cadrul acestuia, Țara Românească își exercita stăpânirea asupra castelului Lykostomo și a teritoriilor din jurul său, până la vărsarea fluviului în mare, iar Moldova controla Chilia cu hinterlandul său.

La situation des territoires ponto-danubiens entre 1418 et le milieu du XVe siècle. Un problème controversé dans l'historiographie roumaine Résumé

Dans le cadre de la politique externe de la Valachie pendant la deuxième moitié du XIVe siècle et les premières décennies du XVe siècle, une composante essentielle l'a représenté son avancement vers l'Est dans la direction de la Mer Noire. À la fin d'un complexe et contradictoire processus, marqué d'importants succès mais aussi des étapes de stagnation et de recul, la Valachie devenait pendant environ les ans 1404-1406, en même temps avec l'inclusion de l'espace danubien-pontique et des bouches du Danube dans ses frontières, État pontique. Ces réalités vont se modifier radicalement depuis le début de la 3e décennie du XVe siècle dans le contexte des pressions d'un cadre international hostile à l'État valaque.

Une occupation de l'espace danubien-pontique par les Turques jusqu'aux bouches du Danube est exclue pendant la période 1417-1421. Maintenant ont été occupées seulement les régions méridionales de la cité de Silistra, mais aussi les cités des bouches du Danube, Isaccea et Enisala, récupérées, très probablement, par Dan II pendant l'automne 1422 – l'hiver de l'an 1423. Sans doute, la perte certaine des territoires danubiens-pontiques, jusqu'à la limite des bouches du Danube, par la Valachie en faveur de l'Empire Otoman il faut la dater après la fin du règne de Dan II.

Jusqu'à l'an 1448, quand Kilie a été cédée par Pierre III à Jean de Huniade, les régions des bouches du Danube ont été insérées dans le système d'un condominium politique-territorial valaque-moldave. Dans sa composition, la Valachie exerçait son autorité sur le château Lykostomo et ses territoires, jusqu'à l'embouchure du fleuve en mer et la Moldavie contrôlait la Kilie avec ses territoires.